

Derleyen TANIL BORA
İnşaat ya Resulullah

İletişim Yayınları 2285 • Birikim Kitapları 12
Birikim Kitapları, İletişim Yayıncılık A.Ş.'nin markasıdır.
ISBN-13: 978-975-05-1905-5
© 2016 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2016, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
KAPAK ÇİZİMİ Aydan Çelik
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Abdullah Onay - Sezar Atmaca
BASKI ve *CILT* Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3
Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen TANIL BORA

İnşaat ya Resulullah

Birikim Kitapları

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	7
<i>Türk Muhafazakârlığı ve İnşaat Şehveti Büyük Olsun Bizim Olsun</i>	
TANIL BORA.....	9
<i>İnşaat Sektörü Neyin Lokomotifi?</i>	
OSMAN BALABAN.....	17
<i>Devlet Müteahhitlerinden Gayrimenkul Geliştiricilerine, Türkiye’de Kentsel Rant ve Bir Meta Olarak Konut Üreticiliği Konuta Hücum</i>	
SINAN T. GÜLHAN.....	33
<i>17 Ağustos 1999 İzmit Depremi’nden 23 Ekim 2011 Van Depremi’ne: Kapitalizm ve Mülkiyet Hukuku Deprem ve Konut Hakkı</i>	
TUNCAY BİLEÇEN.....	47
<i>Türkiye’de Cami Mimarlığı Tartışması Nerelerde Tıkıyor? Kubbeyi Yere ve/veya Çamlıca Tepesi’ne Koymak</i>	
MEHMET ATLI.....	55

<i>İnşaata Dayalı Büyüme Modelinin Yeni-Osmanlılıkla Bütünleşerek Ulusal Popüler Proje Haline Gelişi Kadim İdeoloji Korporatizme AKP Makyajı</i>	
ERBATUR ÇAVUŞOĞLU	77
<i>Diyarbakır Diclekent'in Dönüşümü Örneği: Ortaokuldan Terklerin Orta Sınıf Çocukları Kürt Orta Sınıfların Mekânsal Teşekkülü</i>	
MEHMET ATLI	95
<i>"Şantiyeler Kralı": Bir Yeni Zaman Muktediri Olarak Ali Ağaoğlu</i>	
H. BAHADIR TÜRK	101
<i>Görünür Fanteziler: Büyüklük Kimde Kalsın?</i>	
AYŞE ÇAVDAR	113
<i>İslâmcı Neo-Liberalizmde İnşaat Fetışı ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hâle</i>	
ERBATUR ÇAVUŞOĞLU	131
<i>İnşaatım, Şantiyem</i>	
NEŞE GURALLAR	153
<i>Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 Yılı</i>	
MEHMET PENPECİOĞLU	163
<i>Paranın Dini İmanı Olur mu versus "Dava"nın Ölümü</i>	
İHSAN ELİAÇIK	181
<i>Gecekondular ve Kuleler</i>	
ÖZGÜR TABUROĞLU	187

Elinizdeki derleme, *Birikim* dergisinin 270. sayısındaki (Ekim 2011) “İnşaat ya Resulullah” başlıklı dosyada yer alan yazıları bir araya getiriyor. Bu sayı, yeni baskılar yaptıktan sonra, uzun süredir tükenmiş vaziyetteydi. İlgilisinin, meraklısının hâlâ bulunduğuna nazaran, bu dosyayı kitap halinde yeniden yayımlamak istedik.

Söz konusu dosyaya, yine *Birikim*’de aynı konu etrafında Tuncay Bilecen’in 272. sayıda (Aralık 2011), Erbatur Çavuşoğlu’nun 296. sayıda (Aralık 2013) ve Mehmet Atlı’nın 286. (Şubat 2013) ve 306. (Ekim 2014) sayılarda yayımlanmış yazılarını ilave ettik.

Yazarlar yazılarını gözden geçirdiler, küçük oynamalar yapanlar oldu, fakat esaslı değişiklikler yoktur. Bazı veriler kuşkusuz eskimiştir, fakat söylenenlerin esası baki.

*

Dosyasının ilgi çekmesinde, kendi başına “İnşaat ya Resulullah” başlığının payı vardı. “Şefaathat ya Resulullah” niyazından uyarlandığını herkesin anlayacağı bu slogan, İslâmcı menşeli liberal-muhafazakâr siyaset pratiğinin bir hicviyesidir. İnşaat sektörü, AKP iktidarının ekonomi-politiğini çözümlemek için kilit bir alan. Onun politik mitolojisini anlamak için de öyle...

*

Son yıllarda *Birikim*'in birçok dosyasını ve kapağını çizgisiyle şenlendiren Aydan Çelik arkadaşımız, “İnşaat ya Resulullah”a da katkıda bulunmuştu. Onun bu dosya için ürettiği illüstrasyon, 2012 Kasım’ında “kentsel dönüşüm” odaklı İstanbul tasarım bienalinde üç boyutlu olarak sergilendi. Kitabın kapağına da koyduğumuz illüstrasyon için Aydan’a tekrar teşekkür ediyoruz.

TANIL BORA

Türk Muhafazakârlığı ve İnşaat Şehveti Büyük Olsun Bizim Olsun

TANIL BORA

Turgut Cansever, sadece üstad mimar olarak değil bir düşünür olarak, Türkiye’de muhafazakâr düşünüşün saygın şahsiyetlerinden biri. Cansever, –1990’ların ortaları oluyor– Antalya’da Hadrian Kapısı’nın karşısına cami yaptırmak üzere bir dernek kuran ve caminin hasını yapması için de kendisine müracaat eden mütedeyyin zevatla yaptığı görüşmeleri anlatır. Cami müteşebbisleri, Cumhuriyet devrinin Roma eserlerini yüceltmekten başka bir şey düşünmediğinden yakınmaktadırlar, bunun karşısında İslâmî eserlerini yüceltmeye azmetmişlerdir, Osmanlı ihtişamının reenkarnasyonu peşindedirler, azametli bir kubbeyle Hadrian Kapısı’na haddini bildirmek istiyorlardır. Turgut Cansever onlara “Bir kültürün yüceliği konusunun bir ölçü sorunu olmadığını” telkin eder. Hadrian Kapısı orada var ise oraya yapılacak yeni bir binayı onun varlığını da hesaba katarak tasarlamak gerektiğini anlatır. Tüm çevreyi, iklimi, ışığı, her şeyi hesaba katmak lazımdır ve görkemi, yüceliği büyüklükte aramamak lazımdır, ona göre. Uzun müzakereler neticesinde dernekçilere fikrini kabul ettirir.¹

Ne çare ki, Turgut Cansever gibi birini kapı kapı gezdirmedikçe eşrafı ikna etmek mümkün değildir.

1 Turgut Cansever, *Kubbeyi Yere Koymamak*, haz. Mustafa Armağan, Timaş Yayınları, İstanbul 2010 (4. baskı), s. 201 vd.

*

Bir İslâmî-muhafazakâr mimar-düşünür olarak Turgut Cansever,² imar ve şehir peyzajının “insan ölçüsünde” olmasını ve çevreye uyumunu odağa alır: Çevrenin *gayri muntazamlıklarına* uymak, ona karşı geometrik çizgilerle ‘diklenmemek’ lazımdır. “Bütün dünyayı aynı kılığa sokan” “teknokratlaşmış” mimariyi, büyüklük tutkunu Batı monumentalitesini (anıtsal anlayışı) sorgular. İnsan ölçüsünde mütevazı binalar tercihi, beşeri ebedilik yanılısamasına karşı fanilik bilincinin ifadesidir. “Babil kuleleri” dediği apartmanları mahalle ve komşuluk ilişkilerini (cemaati) mahvetmesi yanında, pahalı da bulur. Sadece dikey değil yatay düzlemde de küçük ölçeklidir: “Vahşi şehirleşmeye” karşı nüfusun aşırı yoğunlaşmasını önleyen –Almanya örneğindeki gibi– yıldız kümesi modeli orta ölçekli şehirlerin, alt-metropollerin kurulması fikrindedir.

*

Türk-İslâm muhafazakârlığında, binaların dikine gitmesinden endişe duyan başkaları da olmuştu.

Memduh Şevket Esendal’ın, amudi medeniyet yerine ufki medeniyeti, dikey yerine yatayı, küçük ölçeği savunduğunu biliyoruz. Nurettin Topçu, topyekûn makine medeniyetiyle beraber elbette bina azmanlarına da karşıydı. Ekrem Hakkı Ayverdi, 1953’te İstanbul Boğaz köprüsü tasarısına “en feci hazırlık, teşebbüslerin en korkuncu” diyerek karşı çıkmıştır. Şöyle efkarlanır:

“Paris’te düz arazide yetişmiş bir ormanın yakın mesafeden görülebilecek yeşilliğini bir bina kapatacak diye kıyamet koparken biz Adalar’dan, Marmara’dan ta Karadeniz’e uzanan, etrafi kıvrımlı tepeler, koylarla müzeyyen Boğaziçi’ne mekanik medeniyetin soğuk bir suratını asmayı düşünüyoruz.”³

2 Cansever’in görüşleri için, birinci dipnotta anılan söyleşilerinin yanı sıra bkz.: *İslâm’da Şehir ve Mimari*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010 (6. baskı).

3 Ekrem Hakkı Ayverdi, *Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1985, s. 207-8.

Bugünün “Bugün’ün Dervîşi”⁴ olarak Mehmet Şevket Eygi’nin de yazılarında “Sodom ve Gomora... Bizans ve Roma... Lut kavmi... Nemrud’lar Firavun’lar... Pompei ve Herculanium...” faslından, “yüksek binalar diken Şeddat’lara” lanet ettiğine rastlayabilirsiniz. Bina-zina ‘tevhidi’ içinde, apartmanları, gökdelenleri, şehir dağdağasını kıyamet alameti sayar.

Ama biliyoruz ki bunlar İslâmî-muhafazakâr camia içinde marjinaldir. Topçu’nun dikbaşı bir ahlak mistiği olarak gördüğü hürmet, sadece yaptığı değil dediği de yapılmayacak bir imama gösterilecek türdendir; Eygi ‘elegant’ kalpağı ve neredeyse nihilistleşen takaza diliyle bizzat meczup rolüne talip gibidir. Cansever’e gösterilen hürmet, sözünden ziyade şahsiyet ve edasıdır.

*

Kemalist Cumhuriyet modernizminin coşkunu ve tipik, –muhafazakârlar nezdinde de tipik– sözcülerinden biri, Sabahattin Eyüboğlu, 1936 yılında bir apartmana övgü yazısı yazmıştı.⁵ Tıpkı o günlerin yeni-modern resmi gibi, temsili hüviyetten arınmış, olumlu anlamda kişiliksiz, çünkü tamamen işlevseldi apartman. Eyüboğlu, Le Corbusier’nin “oturma makinesi” kavramına sempatiyle yaklaşıyordu. İnsanı “yuva sıcaklığı” ve (karşılıklı) sahiplenmenin ayarısıyla kendine bağlamayan apartman, modernliğin bir yere kök salmayan, sabitlenmeyen gezgin ve serbest ruhuna uygun bir konut çözümü idi; tek kelimeyle özgürleştirici idi.

TOKİ’nin konut silolarının ‘felsefesi’, Esenal’la, Topçu’yla, Eygi’yle, Cansever’le değil Eyüboğlu’yla hısımdır.

*

4 Meraklısı için, hatırlatma için: Eygi 12 Mart darbesi arifesinde, anti-komünist milliyetçi-muhafazakâr *Bugün* gazetesinin yazarıydı ve burada “Kanlı Pazar” provokasyonunun ajitatörlerinden olmuştu. Şahap Tan’ın yazdığı, *Bugün’ün Dervîşi* adlı bir kitap vardır (Garanti Matbaası, İstanbul 1970).

5 Sabahattin Eyüboğlu, “Yeni konut ve psikoloji”, *Sanat Üzerine Denemeler* içinde, Cem Yayınevi, İstanbul 1974, s. 402-405.